

## PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

pro pedagogické a nepedagogické pracovníky školy

Program vychází z Metodického pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení (Č.j.: 24 246/2008-6) a je součástí Minimálního preventivního programu naší školy. Na jeho vytváření se podílel preventivní tým spolu s celým učitelským sborem.

**Cílem programu** je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí.

Důležité je zaměřit se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany již došlo či ne a zároveň podporovat pozitivní vzájemné vztahy mezi žáky a učiteli. Současně je nutné vytvářet podmínky pro zdravý vývoj žáků a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů).

### Definice školního šikanování – MP

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezdědka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

### Projevy šikanování

- 1) Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany patří:
  - Verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií).
  - Fyzická šikana, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti).
  - Smíšená šikana, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).
- 2) Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech může nabýt i rysy organizovaného zločinu.

## KRIZOVÝ PLÁN

### Rámcový třídní program

- standardní práce se skupinou
- třídnické hodiny (modelové situace, řešení krizových situací – diskuse, rozhovor)
- podpora solidarity, tolerance a vědomí sounáležitosti
- sociometrie
- vytváření podmínek pro zapojení všech žáků do aktivit třídy (práce ve skupinách, projekty, výlety, exkurze, vzdělávací kurzy, školy v přírodě....)

Třídní učitelka/učitel vysvětlí žákům, kdy se jedná o šikanování na jednoduché definici:  
**NĚCO NEMÁM RÁD/A – NĚKDO MI TO ZAČNE DĚLAT – ŘEKNU MU/JÍ, - JIM, ABY TO NEDĚLAL/A/I – DĚLÁ /DĚLAJÍ TO DÁL**

Pokud se žákovi něco takového děje, **první krok musí žák udělat sám!**

Žák musí sdělit, že se mu něco nelíbí formou, která je pochopitelná a není zábavná

**„ŘEKNI TO TAK, ABY TI OSTATNÍ ROZUMĚLI“**

*Čím specifitější je to, co nemá rád, tím důležitější je, aby forma sdělení, že se mu to nelíbí, byla preciznější a bezchybná.*

*Důležité je to zejména u dětí z významně odlišného kulturního prostředí, než je většina dětí ze třídy.*

**Třídní učitelka/učitel zdůrazní žákům na koho se mají obrátit v případě**

**a) že se mi něco takového děje nebo stalo**

**b) pokud vím, že se něco takového děje někomu jinému**

- třídní učitelka/učitel
- školní metodik prevence P. Krámová
- výchovná poradkyně M. Krebsová
- zástupkyně ředitele školy I. Krátká
- ředitel školy L. Zvěřina
- rodiče
- někomu, komu důvěřuje
- Linka bezpečí – 116 111, ( 800 155 555)

### **DOTAZNÍK NA ZJIŠŤOVÁNÍ ROLÍ**

- Otázky upozorňující na potenciálního agresora
  1. Kteří tři tvoji spolužáci často trápí jiné děti?
  2. Kteří tvoji tři spolužáci často bijí jiné děti?
  3. Kteří tvoji tři spolužáci často urážejí jiné děti?
- Otázky poukazující na potenciální oběti
  1. Kteří tvoji tři spolužáci se neumí bránit, když jsou napadeni?
  2. Kteří tvoji tři spolužáci jsou často smutní (nešťastní, ustrašení)?
  3. Kterým tvým třem spolužákům se druzí nejčastěji posmívají?

Identifikace hvězdy

- Které tři spolužáky máš nejvíce rád/a, jsou ti nejsympatičtější?
- Se kterými třemi spolužáky by sis rád hrál?

Určení vůdce

- Kteří tři tvoji spolužáci jsou ve třídě nejvíce uznáváni?

### **Postupy pro pedagogické i nepedagogické pracovníky školy**

#### **CO DĚLAT, KDYŽ**

**a) Jsem svědkem takové rvačky, že teče krev, dochází k ublížení na zdraví**

- 1) rozehnat dav a poskytnout první pomoc – na nic se neptat, nic nevyšetřovat
- 2) odvést raněného, mlátícího a svědky k panu řediteli (paní zástupkyni), který kontaktuje preventivní tým

**b) Přijde za mnou žák/žákyně (v roli oběti nebo svědka)**

- 1) vyslechnout si žáka a udělat si předběžný obraz o tom, co se děje nebo se stalo

2) **netřídní učitel (zaměstnanec školy)** zavede žáka do ředitelny k panu řediteli nebo za paní zástupkyní, kteří po vyhodnocení situace záležitost vyřídí s třídním učitelem nebo kontaktují preventivní tým

**třídní učitel** zváží, zda se jedná o šikanu či ne

- pokud se nejedná o šikanu, záležitost řeší s třídním kolektivem co nejdříve na třídnické hodině
- pokud má podezření na šikanu, **SÁM NIC NEVYŠETŘUJE**, žáka odvede do ředitelny, kde bude kontaktovaný preventivní tým

Důvod, proč není dobré, aby šikanu řešil třídní učitel

- třídní učitel zná své žáky natolik dobře, že by mu tato znalost bránila udělat si objektivní obraz o tom, co se stalo (někteří žáci se mohou projevovat jinak ve vyučovacích hodinách a jinak mimo tyto hodiny)

c) **Mám podezření, že v třídním kolektivu nefungují vztahy mezi žáky tak, jak by měly**

- 1) podezření oznámit školnímu metodikovi prevence
- 2) metodik prevence zajistí dotazníkový průzkum na klima ve třídě

Pokud se prokáže šikana, nikdy by se neměly výsledky šetření rodičům oznamovat v pátek. Pátek je příliš rizikový, sobota a neděle dává velký časový prostor k domlouvání se mezi rodiči i dětmi. Týká se všech nepříjemných zpráv pro rodiče (pokud to není nezbytně nutné).

**V PÁTEK NEVOLAT!!!**

### **PREVENTIVNÍ TÝM**

Mgr. P. Krámová – školní metodik prevence

Mgr. L. Kollertová – výchovný poradce

Mgr. L. Zvěřina – ředitel školy

Mgr. I. Krátká – zástupkyně ředitele školy

### **Postupy řešení šikany**

#### **1) Postup po zjištění**

Zjistit přesný obraz toho, co se stalo

**Cíl:** Od této chvíle to nesmí být horší

Samostatně vyslechnout žáky (nejlépe v tomto pořadí)

- oznamovatel
- poškozený (není-li oznamovatelem)
- další děti ze skupiny, které nebyly v jednání aktivní (svědci)
- agresori

Otázky: **KDO – KDE- CO – KDY – JAK - PROČ – ČÍM?**

#### **Dále je nutné**

- zajistit ochranu oběti, informátora, svědků
- celý příběh si postupně zaznamenávat
- vést přesnou dokumentaci
- šetření musí proběhnout rychle (děti se domlouvají a různě telefonují rodičům)

Jedná-li se o pokročilé, brutální a kriminální šikany (výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování ) je nutné spolupracovat s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR.

V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat jí péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

## **2. Objektivní pohled, rozdělení do podskupin**

**Cíl :** zastavení jednání, potrestání agresorů (musí proběhnout rychle)

Sk.A – agresori (něco někomu dělali)

Sk.B – přihlížeči (byli tam)

Sk.C – netušitelé (nezaregistrovali, že se něco dělo)

Sk.D – oběti (něco se jim dělo)

Pro potrestání agresorů lze užít i následující běžná opatření:

- napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele
- snížení známky z chování.
- převedení do jiné třídy.

V mimořádných případech se užijí další opatření:

- ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
- ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

## **3. Oznamování**

**Cíl :** splnit oznamovací povinnosti

## **4. Napravování vztahů ve třídě**

**Cíl :** situace by se měla zlepšovat

- práce s agresorem (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí)
- práce se skupinou
- častější třídnické hodiny
- spolupráce s dalšími organizacemi na ozdravení vztahů ve třídě:
- PPP, SVP, dětský psycholog, OSPOD
- ( sociometrie, individuální poradenství, intervenční programy, vrstevnické programy )

## **Postup rodičů při podezření na šikanování**

Postup při podezření na šikanování, o kterém jsou informováni, by měl být následující:

1. Rodiče informují o podezření na šikanování třídního učitele nebo přímo ředitele školy.
2. Pedagogičtí pracovníci dbají na zachování důvěrnosti informací.
3. Jsou-li rodiče přesvědčeni, že škola postupuje při řešení šikanování nedostatečně, je možné jednat v této záležitosti se zřizovatelem školy nebo podat stížnost na školu České školní inspekci. Stížnost je možné podat i na ústředí tzn. na adresu: Fráni Šrámka 37, 150 21 Praha 5, resp. elektronicky na adresu [posta@csicr.cz](mailto:posta@csicr.cz) nebo na adresu Wonkova 1142, 500 02 Hradec

Králové, elektronicky na adresu [csi.h@csicr.cz](mailto:csi.h@csicr.cz).

Současné je potřebné v odůvodněných případech zajistit oběti šikanování pomoc psychologa, speciálního pedagoga (etopeda) popřípadě jiného specialisty.

Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§168, 167 trestního zákona). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřizování (§ 166 tr. zákona) či schvalování trestného činu (§165 tr. zákona), v krajním případě i podněcování (§ 164 tr. zákona). Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu (§ 10 tr. zákona) může jednání pedagogického pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu např. tím, že ponechal šikanovaného samotného mezi šikanujícími žáky apod.

## Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování

### 1. Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

### 2. Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávisným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

**Rodiče žáků by mohly na případnou šikanu upozornit tyto možné příznaky:**

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by se telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechutí jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

S Programem proti šikanování jsou na začátku školního roku seznámeni pedagogičtí a nepedagogičtí pracovníci školy, žáci a rodiče.

## Informační leták pro žáky ZŠ

Nikdo nemá právo druhému ubližovat!

Spolužáci se k tobě chovají nepřátelsky, ubližují ti a ty nevíš, jak dál.

Víš o někom, kdo je šikanován, a je ti ho líto.

**PŘEKONEJ STRACH A ZAJDI ZA UČITELEM, KTERÉMU DŮVĚŘUJEŠ (ŠKOLNÍM METODIKEM PREVENCE, VÝCHOVNÝM PORADCEM, ZÁSTUPKYNÍ ŘEDITELE ŠKOLY, ŘEDITELEM ŠKOLY, RODIČI).**

### **Co je to šikanování?**

Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co ti je nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí. Strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci. Ale může ti znepříjemňovat život i jinak. Pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevšímali si tě.

Později se otravování života stupňuje a zdokonaluje. Nastupuje fyzické násilí (bití, krádeže a poškozování věcí). Šikanování je vážná věc a v řadě případů bývá trestným činem.

### **Proč bývá člověk šikanován?**

Není to proto, že by byl špatný, nebo proto, že by si to nějak zasloužil. Chyba není v něm, ale ve špatných vztazích mezi některými spolužáky. Převládá v nich bezohlednost a násilí.

### **Jak se můžeš bránit?**

Když se ptali jednoho zoufalého žáka, proč o svém trápení neřekl rodičům, odpověděl: „Já nevím, když přijdu domů, tak se na to snažím nemyslet. A doufám, že už to bude lepší.“ Myslet si, že to bude lepší, je omyl. Nikomu nic neříct, je strkání hlavy do písku, které situaci jenom zhoršuje. Nevzdávej to a udělej následující:

- Obrát se na někoho, komu důvěřuješ. Může ti skutečně pomoci, bude ti věřit.
- Svěř se svým rodičům.
- V případě, že nenajdeš odvahu říct to ani svým rodičům, zavolej na pražskou Linku bezpečí, telefon 800 155 555 nebo 116 111. Bezplatně můžeš telefonovat z celé republiky. Nepotřebuješ k tomu peníze ani telefonní kartu. Tito lidé ti budou věřit, protože nejsi sám, komu se něco podobného děje.